

«ШИРІНЬКА»

Книга перша

Теплого березневого дня із Широкої Криниці, з окупації, Ганя з мамою і меншим братиком поверталася додому, у рідну Іванівку. Пройшли вже полем, міст Семенівський перейшли і коли піднялися вгору, до радгоспу, вагалися, як його йти далі — лівим чи правим боком розгрузлої дороги. Ніби зліва було ширшим вже прошпилене маленькими зеленими голками трави сиве, після сходження снігів, узбіччя. Звернули на нього. І як минули радгоспівську електростанцію, те узбіччя стало вже першою, ще м'якою, але вже протоптаною весняною стежкою. Пройшла мама Зіна нею кроків десять, різко зупинилася і, вжахнувшись, притримала Діму, що йшов її слідом, вжахнулася й Ганя: обіч стежки стирчали дві ноги в обмотках, які були ніби причеплені до великого здутого живота, певно, невисокого нашого солдата. Ноги і живіт. Іншого не було. Інше ховалося там, десь у болоті, слід у якому залишив своїми широкими гусеницями танк. Мама Зіна і діти притислися до правого краю стежини, обходячи це страшне місце. А як стежина привела до верхньої, степової, вулиці Семенівки, то Зіна помітила вже справа, від дороги, двоє німецьких чобіт, які дивом лежали одне на одному впершись в огорожу, й не падали. Не падали, бо в них взутий був ось цей фриць, що розкидав руки. Щоправда — одну, бо іншою він прикривав скривавлену голову. Не довго думаючи, Зіна підійшла до вбитого німця і потягнула до себе одного чобота.

— Ма! — гукнула Ганя, — підемо!

Зіна постояла з тим чоботом, щось зважувала, спитала німця:

— Що, довоювався, гад? — І нахилилася до другого.

Згодом, уже на стежці, вона зв'язала їх якоюсь старою темною хустиною і перекинула через плече, плачучи:

— А в чому Петро буде в поле ходити?

Вона навіть оцього вбитого ладна була розірвати на шматки, не говорячи про живих, яким би вона, як вовчиця, вгризлася б у їх довгі горлянки. Вони забрали у неї найдорожче.

...Зіна мала в евакуацію йти до Широкої Криниці разом з усіма — двома своїми дітьми, його, приймака, дочкою Танею і сумісним річним Андрійком. Приймак Петро віз їх саньми поганенькою конячиною. На санях вклали дещо з одержі й харчів і вимостив Петро містечко для Зіни. Однак, як сани порівнялися з Паливодовою хатою, Петро зняв із саней Зіну з дитиною, за нею побіг і Дмитрик, і завів у Паливодову хату; вона була живою, ще не вийшло з неї тепло. Долівка була встелена товсто свіжою соломою.

— Перебудете тут, а я завтра з Широкої прийду. Я думаю: далеко він нас не погонить. У селі багато залишаються. Якщо розгориться бій і рватимуться снаряди, перейдемо у погріб. У Паливоди погріб гарний, — прострочив Петро і побіг до саней, бо ззаду вервечку людей підганяли німецькі жандарми з великими бляхами на грудях, що трималися на білих, певно, алюмінієвих ланцюгах.

Так би воно й було, як сказав Петро, якби до Паливодів, мабуть, бачачи це все, не зайшов старий дід Бойко.

— Що ж це ти, Зінко, — якось по-батьківськи, як сприйнялося те Зіною, вкорив, — відстала від своєї рідні? Як воно там буде, а треба разом. Для чого розривати. Та й тут може таке бути! А ти ж з дітьми...

І Зіна послухала свою лиху долю. Вже лютневе сонце почало падати на другу половину дня, як вона вирушила грузькою сніговою дорогою до Широкої Криниці, на десятикілометрову відстань. Дмитрик, у кожушку, ніс бутлик з медом, а Зіна вкутаного Андрійка вмостила під кожух, до грудей, взяла на плече мішок з Богородицею — іконою, з якою виходила заміж за Федя, — її односелець Яків Галаган, який втік з полону, розповів, що на його очах вивели вбік Федя, бо був лейтенантом, і з іншими такими розстріляли з автоматів, — перевірила якимось рукою, чи лежить ікона на спині дощечками, а не склом, і пішла опустілою вулицею на південь, де в Широкій Криниці мала знайти своїх. Десь уже кілометрів за два до Криниці Дмитро почав падати в сніг і відставати.

— Дмитре, підводься, ще трохи! — гукала Зіна, відчуваючи, як біля дитини на грудях все впріло — мабуть, викручувати можна. Їй самій хотілося сісти он в той сніг і нікуди не йти...

І так повторювалося через кожні два — три метри. На чистому морозному небі вже й вечірня зоря всміхнулася, та холодною і тривожною усмішкою...

* * *

Маленька крайня хата Криниці завжди була гостиною. Ще до війни іванівці після довгої дороги заходили до неї попити води, перевзутися, підобідати. А Зіна цього вечора ледь проштовхалася до хатніх дверей, запитала, чи немає тут Петра з Іванівки і хоч їй з дитиною могли віднайти клаптик поза лежанкою, вона однак посподівалася, що може знайти Петра з Танею і Ганею. Петро гукнув їй тоді, біля Паливодів, що будуть вони у Кошовенків, за річкою, у знайомого Петрові криничанського дядька. Зайшла у кілька прибережних хат, набитих вщерть евакуантами з трьох привісківських

сіл — Петра з дівчатами не знайшла, питала господарів за Кошовенків, сказали, що їй треба йти ще на гору, на третю вулицю, а йти Зіна вже не могла і Дмитрик тягнувся майже на колінах. Попросилася в п'ятій чи шостій:

— Покладіть хоч отут, біля дверей. Дитя впріло, вже — не можу.

Поклали, але для Зіни те місце стало роковим: знесилена, заснула вона одразу. На розсупоненому кожусі Андрійко лежав недовго, почав плакати, потім верещати.

— Та дай йому цицьки! — гукнув якийсь чоловік із проти-лежного від дверей кутка. Від крику Зіна прокинулась і вжахнулась, намацавши голі рученята дитини: Андрійко своє укутання розметав і лежав напівголий. Притисла до грудей з пелюшками і платком, які були вогкі і холодні, як лід.

Ще вдосвіта Зіна зібралася з дітьми і незабаром відшукала Кошовенків. Петра не було, він побіг ще вночі у Іванівку до неї. Андрійко почав кашляти, тіло його пашіло. Разом з Кошовенчихою вона приклдала йому до грудців і гарячі висівки і розпарену вівсяну соломку, але температура не спадала і тільки як прийшов Петро та після лайки на всю Криницю пішов попід хатами і приніс крихту козиного жиру та розтерли ним дитину, стало їй легше, але кашель не припинився, потім дитина стала випинатися: певно, боліла спинка, безугавно кричала. Зіна тулила Андрійка до груді, направляла йому сосок у ротик, але дитина сосати не хотіла чи не могла. Кошовенчиха встановила невтішний діагноз:

— Це, Зіно, у нього младенчик. Треба до бабки, але де ти зараз її знайдеш.

Зіна згадала, що роблять іванівці при младенчикові у дитини. Вона одразу наказала Дмитрику:

— Одягайся, підемо шукати вербу у березі.

Тоді вже червоні війська наступали, і в Криниці то там, то там вибухали снаряди. Як пробиралися вони до берега, то